

В статье рассматривается влияние правового регулирования методов мониторинга сельскохозяйственной техники и эффективность инновационной политики АПК Украины.

Мониторинг, метод, техника.

In paper agency of legal regulating of methods of monitoring of agricultural machinery and efficacy of the innovative policy of agrarian industrial complex of Ukraine is observed.

Monitoring, method, machinery.

УДК 351.82:631.15

ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

**З.В. Ружило, А.В. Новицький, кандидати технічних наук
А.Є. Крамар, А.Ю. Бринзак, студенти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
О.А. Новицька, економіст
Управління статистики Києво-Святошинського району
Київської області**

В статті проведено аналіз стану та сформовані основні напрямки економічних заходів державного регулювання сільськогосподарського виробництва на прикладі Києво-Святошинського району.

Агропромисловий комплекс, економічний механізм, сільськогосподарське виробництво, державне регулювання.

Постановка проблеми. Важливу роль в усуненні диспропорцій в економіці нашої держави, які виникли у зв'язку з фінансовою кризою може зіграти сільське господарство. Його розвиток забезпечує одночасно зі збільшенням обсягів виробництва продуктів харчування для населення і сировини для легкої та харчової промисловості додатковий попит на продукцію машинобудування, металургії та видобувних галузей економіки, а також зростання зайнятості та підвищення рівня споживання населення країни. Сільське господарство - це унікальна галузь, створення в якій одного нового робочого місця дає можливість для відкриття близько п'яти

шести робочих місць у промисловості. Разом з тим, економіка цієї галузі характеризується низьким рівнем обороту вкладеного капіталу, високою трудомісткістю, фінансовою нестійкістю господарюючих суб'єктів.

Одним із шляхів покращення ситуації є вдосконалення економічного механізму розвитку системи сільськогосподарського виробництва і продовольчого забезпечення на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, організаційно-економічних заходів державного регулювання та управління.

Оцінка організаційно-економічного механізму розвитку сільськогосподарського виробництва України свідчить про те, що до теперішнього часу не існує ефективних форм і методів впливу на ці процеси, тому що, незважаючи на вжиті заходи зі стабілізації сільськогосподарської галузі не сформовані відповідні умови та напрями. Серед умов і напрямів, перспективними є наступні: ефективного використання наявного ресурсного потенціалу агропромислового комплексу, як господарської структури системи продовольчого забезпечення; регулювання процесів виробництва сільськогосподарської продукції та продовольчого забезпечення з урахуванням реальних потреб населення і наявного ресурсного потенціалу; механізму економічної взаємодії господарюючих суб'єктів у рамках функціонально-галузевої структури вітчизняного агропромислового комплексу.

Виходячи з цього, **метою** є дослідження економічного механізму державного регулювання сільськогосподарського виробництва (на прикладі Києво-Святошинського району).

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової і практичної літератури по даній проблемі показує, що серед наукових досліджень П.Т. Саблука, В.П. Ситника, О.М. Шпичака, С. М. Кваші, А.Д. Діброви, О.Г. Гойчук та інших [1-3, 6], значна роль відводиться механізмам економічного впливу і формам державного регулювання аграрного сектору економіки.

Аналіз наукових публікацій фахівців у цьому напрямку дозволяє відмітити, що в сучасних умовах проблема удосконалення економічного механізму державного регулювання сільського господарства регіону залишається актуальною і вимагає комплексного дослідження.

Результати досліджень. Економічний механізм у сільськогосподарському виробництві - складова частина аграрної політики держави, яка представляє собою сукупність методів і форм впливу держави на сільськогосподарського товаровиробника: концепція розвитку АПК регіону; довготривалий соціально-економічний прогноз розвитку АПК регіону; регіональні програми

розвитку АПК та окремих галузей. На кожному з цих етапів відбувається взаємодія і взаємне узгодження інтересів різних рівнів управління з метою реалізації поставлених перед ними завдань.

Дослідження показали, що основними причинами низької ефективності системи державного регулювання сільськогосподарського виробництва є: нераціональний розподіл повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; недостатнє фінансове забезпечення регламенту повноважень з реалізації функцій органів виконавчої влади і місцевого самоврядування; неефективна організація взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями, галузевими спілками, громадянами.

Таке становище в аграрному секторі вимагає державного втручання і державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Як показує аналіз, за останні п'ять років багато чого робиться для відновлення сільськогосподарського виробництва в Україні. Це заходи Державної програми розвитку сільського господарства та регулювання ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства на 2008-2012 роки, які дозволили продовжити економічне зростання аграрної галузі. При розмежуванні повноважень та предметів відання між рівнями управління сільського господарства доцільно використовувати наступні принципи.

Перший принцип передбачає врахування відмінності рівня економічних та соціальних умов виробництва, невідповідності рівням розвитку сільських територій. Для Києво-Святошинського району Київської області характерні наступні соціальні проблеми: сильна депопуляція через старіння сільського населення; рівень безробіття; багаторазове відставання заробітної плати від столичної, що призводить до вимивання з району найбільш кваліфікованих працівників; недостатній рівень благоустрою житлового фонду, обумовлений перевагою в системі розселення невеликих селищ і дрібних сіл (табл. 1).

Другий принцип передбачає врахування компетенції кожного з рівнів управління тих функцій, які відповідають їх повноваженням і забезпечують найбільш високу ефективність використання виробничих і фінансових ресурсів галузі.

У Києво-Святошинському районі Київської області законодавчо створена вертикальна система реалізації функцій у сфері підтримки сільськогосподарського виробництва шляхом надання органам місцевого самоврядування окремих державних повноважень. Але місцеві органи влади, являючись у своїй більшості дотаційними, не мають фінансових ресурсів для виконання покладених на них

завдань і фактично фінансування витрат на заходи в частині сільського господарства практично не забезпечують (табл. 2).

1. Дані про сільське населення і зайнятість в сільськогосподарському виробництві у Києво-Святошинському районі Київської області у 2008 – 2012 рр.

Показник	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2012 до 2000, %
Чисельність населення всього, тис. осіб	156,0	151,7	152,2	153,8	155,5	158,8	101,8
в т.ч. сільське населення	81,9	78,8	79,0	80,0	81,0	82,0	100,1
з них зайнято в сільськогосподарському виробництві	3,5	2,7	2,3	2,2	1,9	1,5	42,9

2. Розподіл обсягів державної підтримки сільського господарства у Києво-Святошинському районі Київської області у 2008-2012 рр.

Об'єм державної підтримки в галузі сільського господарства	Кількість підприємств				
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Більше 1000 тис. грн.	1	-	-	-	-
Від 500 тис. грн.	7	6	8	7	8
Від 100 тис. грн.	3	2	4	3	6
Менше 100 тис. грн.	5	6	4	3	5
Фінансування відсутнє	4	4	5	12	7
Всього:	20	18	21	25	26

Як показує аналіз розподілу обсягів державної підтримки сільського господарства у Києво-Святошинському районі, 24-27% сільськогосподарських підприємств району взагалі не отримували в останні роки державної підтримки, 24% отримували її лише в розмірі менше 100 тис. грн., і, лише 30% від 500 до 1000 тис. грн. Узагальнюючи аналіз сучасного стану організаційно-економічного механізму державного регулювання сільськогосподарського виробництва Києво-Святошинського району Київської області, можна зробити висновок про необхідність формування комплексної системи впливу на суб'єкти АПК як на обласному, так і на районному рівнях.

Разом з тим, слід враховувати, що існують проблеми, які можуть бути вирішені тільки при спільному вирішенні на різних рівнях управління. В якості загальних критеріїв можуть бути використані наступні: формування єдиного економічного простору; вирівнювання рівнів економічного розвитку регіонів, доступності до

нормативних соціальних благ, закріплених у чинному законодавстві; створення рівних економічних умов для різних господарюючих суб'єктів на агропродовольчому ринку; рівний доступ до інформаційного забезпечення.

З урахуванням основних положень закону «Про розвиток сільського господарства» пропонується схема поділу функцій за рівнями управління, при яких забезпечується стабільність і передбачуваність економічного механізму розвитку сільськогосподарського виробництва, збереження єдиного економічного простору, зміцнення продовольчої безпеки, захист вітчизняних товаровиробників від недобросовісної зовнішньої конкуренції.

Третій принцип передбачає подальше розширення можливостей органів місцевого самоврядування, як найбільш близьких до сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, мається на увазі збереження функцій, закріплених за РДА Києво-Святошинського району Київської області та місцевими органами самоврядування в межах укладених угод з реалізації пріоритетного національного проекту «Розвиток АПК» при здійсненні заходів Державної програми. Однак реалізація функцій економічної групи в органах місцевого самоврядування, як правило, не була підкріплена додатковим фінансуванням.

У регіоні не склалася система стратегічного управління галуззю, ще не чітко визначені оперативні та стратегічні завдання, державна підтримка не стимулює інтеграційні процеси. В результаті цього, в районі немає ефективних інтегрованих аграрних компаній, фінансово-промислових груп, позабюджетних фондів, націлених на інвестування АПК.

Згідно з соціологічним опитуванням, проведеним серед фахівців районного рівня управлінь, керівників і спеціалістів підприємств, основними проблемами АПК Києво-Святошинського району Київської області є: недостатня забезпеченість фахівцями (на що вказали 76% респондентів); технічна відсталість (20%) особливо в галузі тваринництва; слабка кормова база (28%); низькі закупівельні ціни на продукцію сільського господарства (4%).

В останні роки в сільському господарстві спостерігаються загальні тенденції збільшення питомої ваги населення старшого і пенсійного віку, а це загострює проблему їх залучення в суспільне виробництво з метою використання їх досвіду та знань. На фоні зростання надлишкової чисельності працездатного населення (головним чином низької кваліфікації) зростає потреба у збереженні робітників старших вікових груп із високою кваліфікацією та досвідом роботи. Тому, необхідне проведення відповідних досліджень і

розробка механізму збереження у сільськогосподарському виробництві, включаючи галузі механізації, рослинництва, тваринництва, людей старших вікових груп та підвищення їх професійного рівня за рахунок вивчення сучасних технологій та матеріалів, машин та обладнання, комп'ютерної техніки.

Другим важливим резервом підвищення рівня персоналу є перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників в галузях рослинництва і тваринництва, інженерно-технічних працівників. Це створило б сприятливі умови не тільки для зростання їх професійно-психологічного рівня, але й для розвитку професійної активності працівників. Як свідчить практика, на більшості підприємств України система підвищення кваліфікації не забезпечує регулярного оновлення та поповнення знань. В середньому, в економіці України зайнятий працівник проходить підвищення кваліфікації 1 раз у 13 років, при чому, у будівництві – раз у 28 років, на транспорті – раз у 12 років, у державному управлінні – раз у 10 років. Дещо кращі показники з підвищення кваліфікації працівників у промисловості – один раз у 8 років. Але, враховуючи те, що в сучасних умовах період старіння знань складає в середньому 3-5 років, можна зробити висновок, що існуюча система підвищення кваліфікації працівників не забезпечує оновлення знань, а відповідно і надійність персоналу.

Про важливість професійної підготовки працівників на підприємствах аграрного виробництва можна зробити висновки з таких цифр: періодичність підвищення кваліфікації працівників в Україні в середньому складає біля 11 років, тоді як у країнах Західної Європи і Японії – 3,5 роки, в Росії – 7 років. В таблиці 3 прослідковується динаміка зниження показників підготовки і підвищення кваліфікації кадрів за окремими видами діяльності у 2009–2011 рр. Як показує аналіз, в сільському господарстві спостерігається тенденція зменшення кількості працівників, які за період з 2009 до 2011 р.р. оволодівали новими професіями та підвищували свою кваліфікацію. Виняток складають окремі галузі народного господарства, включаючи транспорт і зв'язок, державне управління. Регіональний орган управління АПК повинен стати центром розробки стратегії розвитку та адекватного організаційно-економічного механізму. Для цього слід здійснювати аналіз умов і результатів господарської діяльності підприємств АПК, використовувати методи регіонального індикативного планування та моніторинг функціонування галузі.

Система державного регулювання сільськогосподарського сектору Києво-Святошинського району Київської області знаходиться в стадії розвитку і в даний період з багатьох причин нездатна повною мірою виконувати свої функції. Тому, незважаючи

на посилення державної підтримки, сільськогосподарське виробництво перебуває у кризовому стані, фінансове становище сільськогосподарських підприємств характеризується нестабільністю (табл. 3). Від безпосередньої реалізації продукції, робіт і послуг в цілому по району сільськогосподарські підприємства зазнають збитків, які фактично не покриваються бюджетним субсидуванням.

Так, за даними бухгалтерської звітності, в 2012 році збитки від продажів склали 21734,1 тис. грн., а субсидування сільськогосподарського виробництва, яке відносять на позареалізаційні доходи (за рахунок бюджетних дотацій та за рахунок ПДВ) – 4627,3 тис. грн.

Бюджетні субсидії за 2012 рік склали 29,1% бюджетних субсидій 2008 року (табл. 3). Рентабельність сільськогосподарського виробництва за минулий 2012 рік в районі становила (-18,9%).

3. Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств Києво-Святошинського району Київської області за 2008-2012 рр.

Показник	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2012 до 2000 , %
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції до оподаткування, тис.грн.	9153	12537,0	-3614,9	-6138,2	-22516,3	-	-237,5
Рівень рентабельності (+), збитковості (-) від реалізації сільськогосподарської продукції до оподаткування, %	17,2	-1,4	-3,5	-1,5	-19,4	-18,9	-109,8
Питома вага прибуткових організацій, %	11	14	8	11	10	15	136,4
Загальна кількість підприємств	22	20	18	21	25	26	118,2

За даними аналізу статистичної звітності за 2008–2012рр., спостерігається поступове зниження Державної підтримки сільськогосподарського виробництва у Києво-Святошинському районі Київської області, як за рахунок бюджетних дотацій, так і за рахунок підтримки сільського господарства за рахунок ПДВ (табл. 4).

4. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва у Києво-Святошинському районі Київської області за 2008-2012 рр.

Найменування	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Державна підтримка сільського господарства за рахунок бюджетних дотацій, тис. грн.	3040,5	2192,3	1217,0	103,0	886,5
Державна підтримка сільського господарства за рахунок ПДВ, тис. грн.	11765,1	6617,4	6345,9	3660,1	3740,8
Всього:	14805,6	8809,7	7562,9	3763,1	4627,3

За період з 2008 р. до 2011 р. державні бюджетні дотації в районі зменшились з 3040,5 тис. грн. до 103,0 тис. грн. Слід відмітити, що позитивним кроком державного регулювання є зростання в 2012 р. бюджетних дотацій у 8 разів в порівнянні з 2011 р., тобто до 886,5 тис. грн.

Як показує аналіз, державна підтримка сільського господарства за рахунок ПДВ (табл. 4) зменшилась за період з 2008 р. до 2012 р. в 3,1 рази, тобто з 11765,1 тис. грн. до 3740,8 тис. грн. На субсидування виробництва молока доводилося в 2008 р. 76% загального обсягу підтримки, а на інші заходи – лише 24%. Таким чином, субсидування виробництва молока є основним заходом в структурі регіональних цільових програм підтримки АПК, проте має низьку ефективність і на його економіку істотного впливу не робить.

Крім того, сільськогосподарське виробництво Києво-Святошинського району характеризується певним призупиненням технічного та технологічного забезпечення, а компенсаційна система субсидування сприяє лише підтриманні сформованого стану, оскільки фінансові кошти спрямовуються переважно на поточні витрати. Аналізуючи в цілому ефективність бюджетної підтримки, слід звернути увагу на структурну недосконалість фінансового забезпечення заходів, неповне використання коштів державного бюджету, розпорошення коштів між програмними заходами, неодноразові коригування сум витрат, які направляються на АПК.

Висновок. Як показали проведені дослідження, сукупність методів і форм впливу держави на економічний стан сільськогосподарського виробництва становить економічний механізм державного регулювання, який включає дві основні підсистеми: державна підтримка сільського господарства за рахунок бюджетних дотацій та державна підтримка за рахунок ПДВ. Необхідне проведення відповідних досліджень і розробка механізму збереження у сільськогосподарському виробництві людей старших вікових груп та підвищення їх професійного рівня за рахунок вивчення сучасних технологій та матеріалів, машин та обладнання.

Список літератури

1. Амоша О.І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіка промисловості. – 2006. – № 5. – С. 15–21.
2. Гойчук О.Г. Продовольча безпека: монографія / О.Г. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
3. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03. «Економіка та управління національним господарством» / А.Д. Діброва. – К., 2008. – 32 с.
4. Ковальчук К.Ф. Оцінка діяльності кадрового управлінського персоналу промислового підприємства як основний чинник підвищення його економічної безпеки // К.Ф. Ковальчук, Є.М. Фріман, І.М. Фріман / Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки. – Кіровоград. – 2009. – №15. – С. 3–10.
5. Михайлюк О.Н. Три форми – три важливіших елементи системи державної підтримки сільського господарства // О.Н. Михайлюк / Аграрний вестник Урала. – 2009. – №6. – С. 15–19.
6. Саблук П.Т. Проблеми організації управління в аграрному секторі та шляхи їх вирішення / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Ф. Кропивко, С.М. Кваша, А.Д. Діброва та ін. // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – С. 192–196.

В статье проведён анализ состояния и сформованы основные направления экономических мероприятий государственного регулирования сельскохозяйственного производства на примере Киево-Святошинского района.

Агропромышленный комплекс, экономический механизм, сельскохозяйственное производство, государственное регулирование.

There is analysis the situation and formed the main directions of economic measures state regulation of agricultural production as example of Kiev-Svyatoshinskiy district in paper.

Agriculture, economic mechanism, agricultural production, state regulation.